

**MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISHGA
QARATILGAN DASTURLAR VA ULARDA BOLALAR KOGNITIV
KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH MUAMMOSI.**

Jo'rayeva Nigina Xayrullo qizi
Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti maktabgacha ta'lim
yo'nalishi 1-23-guruh magistranti.

Annotatsiya: Tarbiyachi uchun bilim egallash bu uning o'z kasb-koriga tayyorligini belgilovchi ko'rsatkich hisoblanadi. Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagog tarbiyachining bolalar kognitiv ko'nikmalarini rivojlantirish muammosi haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: kognitiv jarayon, mantiqiy fikrlash, tafakkur, ijtimoiy psixologiya, shaxs psixologiyasi, pedagogik psixologiya, zamonaviy dasturlar texnologiyalar.

Аннотация: Для педагога получение знаний является показателем его готовности к своей профессии. В данной статье говорится о проблеме развития познавательных способностей детей педагогами в дошкольных образовательных организациях.

Ключевые слова: познавательный процесс, логическое мышление, мышление, социальная психология, психология личности, педагогическая психология, современные программы и технологии.

Abstract: For an educator, acquiring knowledge is an indicator of his readiness for his profession. This article talks about the problem of developing children's cognitive skills of pedagogues in preschool educational organizations.

Key words: cognitive process, logical thinking, thinking, social psychology, personality psychology, pedagogical psychology, modern programs and technologies.

O'tgan davr mobaynida mamlakatimizda o'sib borayotgan avlodni sog'lom va har tomonlama yetuk voyaga yetkazish, ta'lim-tarbiya jarayoniga samarali ta'lim va tarbiya shakllari hamda usullarini joriy etishga qaratilgan maktabgacha ta'limning samarali tizimini tashkil etish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirildi.

Maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish uchun yaratilgan qulay shart-sharoitlar nodavlat maktabgacha ta'lim muassasalari sonini yanada oshirish va ular ko'rsatadigan xizmatlar turlarini kengaytirish uchun mustahkam paydevor bo'ldi.

Shu bilan birga, olib borilgan tahlil, bolalarning maktabgacha ta'lim bilan qamrovini ta'minlash, maktabgacha ta'lim muassasalarini zamonaviy o'quv-metodik

materiallar va badiiy adabiyotlar bilan to'ldirish, sohaga malakali pedagog va boshqaruv kadrlarini jalb qilish masalalarini hal etish zarurligini ko'rsatmoqda.

Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, bolalarning sifatli maktabgacha ta'limdan teng foydalanishini ta'minlash, maktabgacha ta'lim xizmatlarining nodavlat sektorini rivojlantirish maqsadida bir qancha ishlar izchil amalga oshirib kelinmoqda.

Kognitiv psixologiya Gestalt psixologiyasining vakillari va neobehaviorizm vakillari tomonidan yaratilgan bo'lib, ular eski modellarning cheklovlarini tushungan va yangi kashfiyotlarni hisobga olgan. Masalan, Edvard Cheyz Tolmanning kognitiv xaritalar kashfiyoti. Kognitiv psixologiyaning rivojlanishiga neyropsixologiya vakillari katta hissa qo'shdilar (Aleksandr Luriya va boshqalar.). Bu modellarning barchasi 20-asrdagi kompyuter inqilobi va tilshunoslikning algoritmik modellarga qisqartirilishi mumkinligini isbotlagan Noam Xomskiyning lingvistik faoliyati bilan bog'liq holda innovatsion shaklga ega bo'ldi.

Kognitiv psixologiya modellarni yaratishda quyidagi tushunchalarni kiritadi: ishchi xotira, uzoq muddatli xotira, idrok, diqqat til, va boshqa metakognitiv jarayonlar. Kognitiv psixologiyaning maqsadi bu sub'ektlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir jarayonlarini tushunish va modellashtirish, iloji boricha rasmiy ravishda, hatto miya funksiyalarining ishlashi uchun algoritmlarni shakllantirishdir.

Jarayon tushunchalaridan biri dual ta'lim jarayonlari. Idrokni kognitiv o'rganishga misol sifatida idrok etishga tayyorlik kontseptsiyasini keltirish mumkin: odamlar butunlay yangi narsalarga duch kelganda, ularni tushunishlari va, ehtimol, ularni ma'lum toifalarga kiritishlari yoki yangi toifalarni shakllantirishlari kerak.

Aslida, ko'plab kognitivistlar miyani deterministik biokompyuter sifatida ko'rishadi, bu esa kognitiv psixologiyani sun'iy intellektning rivojlanishi bilan bog'liq qiladi. Kognitiv psixologiya va sun'iy intellektni ishlab chiquvchilarda konnektivist model va sun'iy neyron tarmoq algoritmlari kabi ko'plab algoritmik modellar faol qo'llaniladi. Ikkinchisidan farqi shundaki, kognitivistlar tirik odamlarga juda ko'p tajribalar o'tkazadilar va modelni faqat algoritmik muammolarni hal qilish emas, balki tirik odamlarning xatti-harakatlariga moslashtirishga harakat qilishadi.

Kognitivistlar miyaning qanday ishlashi haqida umumiy qabul qilingan yagona modeldan foydalanmaydilar, lekin, qoida tariqasida, o'rganish, yodlash, o'qish va hokazo kabi tor ixtisoslashgan sohalarda ishlaydi o'zlarining mahalliy modellari bilan. Bundan tashqari, o'rganilayotgan bir xil bilim sohasida turli xil modellar raqobatlasha oladi. Masalan, o'qishda EZ Reader va SWIFT modellari raqobatlashadi. Kognitivistning maqsadi bu faoliyat turidagi miyaning algoritmlarini iloji boricha aniqroq modellashtirish va ba'zi mavhum tamoyillarga rioya qilmaslikdir.

Kognitiv psixologiya modellari to'g'ridan-to'g'ri MRI kabi neyrobiologik tajribalar asosida yaratilmagan, chunki MRI miyaning juda katta va ko'p funksiyali

sohalarining faollashuvini ko'rsatadi, bu fikrlash jarayonlarining tafsilotlarini ochishga imkon bermaydi. Kognitiv psixologlar odatda oddiyroq va aniqroq talqin qilingan tajribalar bilan inson xatti-harakatlarini o'rganadilar. Masalan, ular o'qishni asosan ko'z olmasining sakkadlarini o'rganish yoki matn parchalarini o'qish orqali o'rganadilar. Ushbu tadqiqot usuli kognitiv psixologiya modellari nevrologiya yutuqlariga mos keladimi, ya'ni kognitivistlar modellari inson miyasining haqiqiy tuzilishiga mos keladimi degan savol tug'iladi. Kognitiv psixologlarning umumiy yondashuvi shundan iboratki, agar model inson xulq-atvorini yaxshi tushuntirsa va eksperimentlarga mos kelsa, u holda nevrologiya ma'lumotlari ikkinchi darajali va yordamchi ahamiyatga ega. Kognitiv psixologlarning bunday empirik yondashuvi nevrologlarning e'tirozlarini keltirib chiqaradi, ular kognitivistlar aslida odamga o'xshash xatti-harakatni ko'rsatadigan sun'iy intellekt modellarini yaratadilar, lekin inson fiziologiyasi ichida boshqacha tartibga solinadi. Boshqa tomondan, kognitivistik yondashuv bevosita Tyuring testi mezonini qondirishga qaratilgan. Kognitivistlarning katta qismi yangi neyrobiologik ma'lumotlarni ijobiy qabul qiladi va ularni modellarini tasdiqlash bosqichida qo'llaydi. Xususan, dual ta'lim jarayonlari dual ta'lim jarayonlari nazariyasi ham MRI ma'lumotlariga asoslanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2017 - 2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida". 2016 yil 29 dekabr PF – 2707-sonli qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 19 iyuldagi Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirish to'g'risida 528-son Qarori // www.lex.uz. 2017
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-sentabrdagi Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risidagi 5198-sonli Farmoni.
4. Kayumova N. Maktabgacha pedagogika. Toshkent-2013. 184-b
5. Muslimov N.A. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari Toshkent, 2015 120-6.
6. Mavlonova R.A. Umumiy pedagogika . - T .: « Fan va texnologiya», 2018, 528 b.
7. Mirhayitova S.I. Pedagogik texnologiya. Toshkent-2020. 200-b.